

**До спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.007.107 у Національній
академії внутрішніх справ**

03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора юридичних наук, доцента ШУМЕЙКА
Дмитра Олександровича на дисертаційне дослідження НАГОРНЮК-
ДАНИЛЮК Олени Анатоліївни «Медіація в кримінальних
провадженнях щодо неповнолітніх у кримінальному процесі України»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право»
за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми дослідження. Забезпечення належного захисту прав дитини є складовою процесу інтеграції України до Європейського Співтовариства та пріоритетним напрямом державної правової політики.

Україна, як і вся світова спільнота, знаходиться на шляху впровадження нових ефективних засобів боротьби зі злочинністю неповнолітніх. Зокрема, у сучасних умовах реформування ювенальної юстиції, основні напрями вдосконалення профілактики злочинності неповнолітніх включають: гуманізацію кримінальних покарань; широке застосування превентивної практики, пробації; підготовку висококваліфікованих кадрів ювенальної поліції, пробації, соціальних педагогів, психологів, що спеціалізуються на практичній роботі по корекції відхилень у поведінці дітей та підлітків; максимальну участь громадських організацій у реалізації заходів профілактики злочинності неповнолітніх; постійний контроль з боку уповноважених органів держави за сім'ями групи соціального ризику, а також впровадження медіації (відновного правосуддя). Таким чином, у запобіганні злочинності неповнолітніх приймають участь окремі суб'єкти, які складають собою єдину систему зі спільними ціллю та завданням.

При цьому в Україні у кримінальному судочинстві переважає каральний підхід. Дитина, яка, наприклад, через складні життєві обставини, вперше вчинила протиправне діяння корисливої спрямованості, може

потрапити за ґрати на три роки. Статистичні дані Генпрокуратури, в 70% випадках неповнолітній правопорушник, який потрапив за ґрати на строк більше одного року, потрапляє у в'язницю повторно. При цьому за кордоном активно застосовується альтернативний шлях вирішення конфліктів як за участю дорослих, так і неповнолітніх – медіація (відновне правосуддя). Саме тому детальне дослідження інституту медіації у системі ювенальної юстиції є наразі актуальним.

Відзначимо, що сучасна міжнародна концепція захисту прав людини та дитини свідчить про тенденції відмови світової спільноти від виключно каральної реакції на злочини неповнолітніх, що позначилось на закріпленні в кримінальному процесуальному законодавстві багатьох європейських демократичних країн, зокрема: Федеративній Республіці Німеччина, Республіці Франція, Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії, Королівстві Бельгії та інших із можливістю застосування до неповнолітніх, у разі вчинення ними кримінальних правопорушень, програм відновного правосуддя та процедури медіації як найбільш ефективної з них.

Підґрунтям для застосування процедури медіації в кримінальному судочинстві України є поява у Кримінальному процесуальному кодексі України 2012 року положень щодо можливості укладення угоди про примирення сторін між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим та угоди про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим.

Запровадження в Україні особливого порядку кримінального провадження на підставі угод здійснилось з урахуванням рекомендацій міжнародних правових актів, зокрема: Рамкового рішення Ради ЄС «Про місце жертв злочинів у кримінальному судочинстві» від 15 березня 2001 р., Рекомендації № 6 R (87) 18 Комітету Міністрів Ради Європи «Щодо спрощення кримінального правосуддя» від 17 вересня 1987 р., Рекомендації № R (99) 19 від 15 вересня 1999 р. Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо медіації у кримінальних справах, Резолюції ПАРЕ «Укладання угод у кримінальному провадженні: необхідність мінімальних стандартів для систем відмови від судового розгляду» № 2245 (2018), Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи державам-членам стосовно заходів щодо недопущення і скорочення надмірного робочого навантаження на суди № R (86) 12; Рекомендації Rec (2005) 9 Комітету Міністрів Ради

Європи державам-членам щодо захисту свідків та осіб, які співпрацюють з правосуддям, ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи на 924-му засіданні заступників міністрів 20 квітня 2005 року та інші.

На даний час в Україні існує ряд концепцій та законопроектів, що стосуються в тому числі й застосування процедури медіації в кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх. Тривалі наукові дискусії та законодавчі ініціативи нарешті втілилися у прийняття 16 листопада 2021 року Верховною Радою Закону «Про медіацію». Зважаючи на позитивні зрушення у напрямках запровадження інституту відновного правосуддя, актуальним питанням залишається можливість та доцільність формування примирних процедур щодо неповнолітніх у кримінальному судочинстві.

Саме у цьому аспекті дослідження сутності та змісту медіації як альтернативного способу вирішення кримінально-правових конфліктів та її застосування в кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх категорії кримінального процесуального права, здійснені О.А. Нагорнюк-Данилюк, безумовно є актуальними та мають неабияку практичну цінність.

Відповідність дисертаційної роботи сучасним вимогам науки і практики. Дисертаційне дослідження відповідає Основним напрямам наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ України на 2014-2017 роки, затверджених Наказом від 11 листопада 2013 року, а саме п. 1.3.1. «Актуальні проблеми вдосконалення ювенальної юстиції» та п. 1.2.3. «Забезпечення дотримання прав, свобод і законних інтересів громадян у кримінально- процесуальній діяльності», є актуальним в аспекті реалізації Концепції Загальнодержавної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини на 2006-2016 роки», схваленої Розпорядженням Кабінету Міністрів України №229- р від 22 квітня 2006 року, Концепції розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні, схваленої Указом Президента України 24 травня 2011 р. № 597/2011, а також базується на вимогах Наказу МВС України від 16.03.2015 № 275 «Про затвердження Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015-2019 років», а саме п. 2.2. додатку 2 «Забезпечення дотримання прав, свобод і законних інтересів громадян у діяльності органів внутрішніх справ», п. 2.3. додатку 2 «Дотримання прав, свобод і законних інтересів громадян у рамках кримінального провадження та під час здійснення оперативно-розшукової

діяльності», п. 2.8. додатку 2 «Міжнародні стандарти дотримання прав людини та їх забезпечення органами внутрішніх справ», п. 2.9. додатку 2 «Застосування практики Європейського суду з прав людини в кримінальному судочинстві», п. 7.4. додатку 7 «Процесуальні особливості досудового розслідування на підставі угод, у формі приватного обвинувачення, щодо окремої категорії осіб, а також в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення АТО».

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність. Вивчення дисертації та наукових публікацій свідчить про логічну структуру роботи, що дало можливість дисертанту всебічно й повно дослідити задекларовану тему у межах визначеного обсягу дисертаційного дослідження.

Здобувачем, з погляду опонента, правильно сформульовані об'єкт і предмет дослідження. Він продемонстрував знання сучасних наукових методів пізнання (с. 16–17 дисертації), засвідчив вміння їх правильного застосування, що позитивно відбилося на результатах дисертаційного дослідження, підтверджує його наукову обґрунтованість і новизну розроблених теоретичних висновків і науково-практичних рекомендацій, що виносяться на захист.

Аналіз дисертаційної роботи дає підстави стверджувати, що мета, яку ставив перед собою дисертант, а саме комплексне теоретико-правове дослідження процедури медіації в кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх у кримінальному процесі України та вироблення на цій основі відповідних рекомендацій для удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства (с. 15 дисертації) – загалом ним досягнута.

Результати дисертаційного дослідження О.А. Нагорнюк-Данилюк є достатньо аргументованими, а тому і переконливими, вони одержані завдяки широкому використанню різноманітних методів наукового дослідження, аналізу масиву нормативно-правових актів, у тому числі міжнародного характеру, законодавства інших країн, наукових праць в галузі теорії права, міжнародного права та кримінального процесу.

При написанні роботи автор проаналізував достатню кількість джерел (203 найменування), ґрунтовно та критично вивчив роботи не лише українських правників, а й зарубіжних, що надало йому змогу вирішити важливу наукову задачу, дати відповіді на актуальні й суттєві питання,

сформулювати пропозиції та рекомендації з подальшого вдосконалення теоретичних, нормативно-правових та організаційних засад застосування медіації в кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх.

Достовірність і обґрунтованість зроблених у дисертації висновків забезпечується емпіричними даними, зокрема судовою практикою, єдиними статистичними звітами Генеральної Прокуратури України, судовою статистикою, рішеннями Європейського суду з прав людини, а також політико-правовою публіцистикою, довідковими виданнями та даними анкетування 120 респондентів (14 адвокатів, 62 слідчих підрозділів Національної поліції, 20 суддів та 24 неповнолітніх віком 15–17 років, які були засуджені за кримінальні правопорушення та звільнені з відстрочкою виконання вироку).

Підтвердженням достовірності наукових положень і висновків, викладених в дисертації, також є належна методологія дослідження. Виконана робота ґрунтується на загальному діалектичному методі пізнання соціальних явищ та процесів, відповідно до якого проблеми, що вирішуються в дисертації, розглядаються в єдності їх соціального змісту та правової форми. Під час дослідження автором використовувалися й інші методи дослідження, такі як: формально-логічний, історико-правовий, формально-юридичний, порівняльно-правовий, логіко-семантичний, соціологічний та ін.

Таким чином, обґрунтованість та достовірність одержаних дисертантом результатів, сформульованих висновків і пропозицій забезпечені завдяки використанню широкого кола наукових джерел, різноманітних методів наукового та практичного аналізу. Постановка завдань, визначення об'єкту, предмету та мети наукового пошуку є чіткими і зрозумілими та цілком відповідають загальним вимогам. Завдання наукової праці здобувачем загалом виконані і мета досягнута.

Наукова новизна положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації. Робота О.А. Нагорнюк-Данилюк є із перших в Україні комплексних досліджень правового регулювання процедури медіації у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх в Україні, здійсненому відповідно до положень КПК України та прецедентної практики ЄСПЛ, що дозволило обґрунтувати низку нових положень, висновків та пропозицій з питань, що досліджувалися.

У дисертації сформульовано низку висновків, пропозицій та

рекомендацій, які характеризуються новизною та сукупно допомагають вирішити ряд важливих теоретичних і практичних проблем. Серед них, зокрема такі:

- визначено відновне правосуддя у кримінальному процесі України як самостійну форму кримінального судочинства, спрямовану на створення відповідних умов для конструктивного вирішення кримінально-правового конфлікту та відновлення порушених соціальних зв'язків шляхом усунення завданих кримінальним правопорушенням збитків чи спричиненої шкоди;

- запропоновано визначення поняття медіації у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх як добровільної процедури вирішення кримінально-правового конфлікту між потерпілим і підозрюваним/обвинуваченим при сприянні професійного посередника (медіатора) з метою примирення сторін і досягнення ними згоди щодо відшкодування шкоди, спричиненої протиправним діянням;

- сформульоване авторське визначення угоди про визнання винуватості, якщо стороною є неповнолітній, – укладена з дотриманням встановленого законом порядку письмова домовленість між прокурором та неповнолітнім підозрюваним (обвинуваченим) про беззастережне визнання останнім своєї винуватості, що підтверджується зібраними доказами, у вчиненні кримінального правопорушення на взаємовигідних умовах, обумовлена погодженням всіх істотних обставин щодо встановлення об'єктивної істини в кримінальному провадженні;

- сформульовано авторське визначення угоди про примирення – добровільна, письмова домовленість потерпілого та підозрюваного чи обвинуваченого щодо вирішення конфліктної ситуації у кримінальному провадженні, укладення якої було ініційовано потерпілим або підозрюваним чи обвинуваченим, стороною захисту чи представником потерпілого, де визначено умови відповідальності підозрюваного (обвинуваченого) та наслідки невиконання такої угоди.

- удосконалено теоретичні положення про порядок та умови укладення угоди про примирення за участю потерпілого – неповнолітнього. Основними умовами укладення угоди про примирення за участю неповнолітнього потерпілого визначено: 1) наявності потерпілої сторони – фізичної або юридичної особи, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди; 2) вчинення неповнолітнім вперше

кримінального проступку або нетяжкого злочину; 3) визнання неповнолітнім факту вчинення кримінального правопорушення;

- визначено систему ювенальної юстиції в Україні, що включає: ювенальний суд; прокурори у справах неповнолітніх; адвокати у справах неповнолітніх; працівники підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України; слідчі, які здійснюють провадження у справах неповнолітніх; соціальні працівники; служба пробації в складі кримінально-виконавчої інспекції Державної пенітенціарної служби України; органи та установи для дітей Державної пенітенціарної служби України; координатори та ведучі програм з відновного правосуддя; психологи та фахівці-медики, які працюють з неповнолітніми правопорушниками; вчителі; вихователі; соціальні педагоги, які працюють з дітьми та дітьми-правопорушниками;

- дістали подальшого розвитку наукові підходи щодо розмежування понять «посередництво» та «медіація», яке доцільно здійснювати: 1) в історичному аспекті : посередництво – історично перша форма урегулювання конфлікту; медіація – сучасна форма урегулювання конфлікту; 2) професійному аспекті (залежно від володіння медіатором медіативною технікою на професійному рівні): посередництво – це процедура під час якої сторони за сприянням посередника намагаються відшукати взаємоприйнятний та взаємовигідний варіант вирішення конфлікту; медіація – це процедура, під час якої сторони за сприянням медіатора, який діє на професійній основі, намагаються відшукати взаємоприйнятний та взаємовигідний варіант вирішення конфлікту;

- визначено систему принципів медіації як сукупність у взаємодії, взаємообумовленості та взаємозв'язку усіх загальнообов'язкових вихідних нормативно-юридичних положень, що відрізняються універсальністю, загальною значимістю та імперативністю, визначають сутність та зміст інституту медіації, його природу, методи (прийоми) досягнення цілей та завдань медіації і виступають критерієм правомірності поведінки та діяльності учасників медіації (сторін конфлікту та медіатора);

- дістали подальшого розвитку теоретичні положення процесуального оформлення угоди про визнання винуватості, якщо стороною є неповнолітній, з наданням повноважень виступати ініціатором укладення зазначеної угоди захиснику останнього;

- узагальнено досвід процедури медіації в кримінальних провадженнях

щодо неповнолітніх в зарубіжних країнах. Найбільш оптимальною, а також такою, що може бути імплементована в законодавство України, визначено парадигму відновного правосуддя запроваджену у Республіці Молдова та Сполучених Штатах Америки;

- запропоновано авторську модель відновного правосуддя щодо неповнолітніх, які вчинили кримінальні правопорушення в Україні, за яким основні аспекти зводяться до таких положень: а) визначення статусу учасників процесу медіації; б) потерпілий – ініціатором медіації та/або не заперечує про її проведення; в) неповнолітній, який вчинив кримінальне правопорушення, приймає участь у процедурі медіації із участю батьків або осіб, що їх замінюють, лише із власної згоди; г) ювенальний слідчий під час досудового розслідування складає необхідні для процедури медіації процесуальні документи; д) ювенальний прокурор не заперечує щодо проведення медіації; е) ювенальний адвокат виступає на боці забезпечення найкращих інтересів дитини та не може бути медіатором у справі, де є його підзахисний; є) період часу медіації не враховується у час кримінального провадження; ж) процедура медіації в кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх повинна здійснюватись за рахунок держави і безоплатно для її учасників.

Практичне значення результатів дослідження. Одержані автором результати дисертаційного дослідження можуть бути використані за різними напрямками правової діяльності. Сформульовані і аргументовані у дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації можуть бути використані та використовуються у:

– *правотворчій діяльності* – у результаті дослідження сформульовано ряд пропозицій щодо внесення змін і доповнень до чинного законодавства України та створення нормативно-правової бази здійснення медіації в кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх в кримінальному процесі України;

– *правозастосовчій діяльності* – у діяльності органів досудового розслідування та у діяльності суду для застосування процедури медіації в кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх;

– *науково-дослідній діяльності* – під час проведення наукових досліджень, спрямованих на розробку і вдосконалення процедури медіації в

кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх;

– *навчальному процесі* – при підготовці підручників і посібників з кримінального процесу, розробці текстів лекцій і навчально-методичних матеріалів, проведенні семінарів і практичних занять з дисципліни «Кримінальний процес» (акт Національної академії внутрішніх справ від 16 серпня 2021 р.)..

Оцінка змісту дисертації. Дисертація має чітку структуру: складається зі вступу та трьох розділів, кожен з яких поділяється на відповідні підрозділи залежно від висвітлених питань, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації – 208 сторінок, із них основний текст викладено на 149 сторінках, список використаних джерел (203 найменування) становить 22 сторінки та додатки на 26 сторінках.

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, охарактеризовано ступінь її наукової розробки; зв'язок із науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дисертаційного дослідження; науково-теоретичне підґрунтя, нормативно-правову основу, емпіричну базу, сформульовано наукову новизну, практичне значення результатів, що були отримані, наявність публікацій за темою дисертації та розкрито її структуру.

Розділ 1 «Загальнотеоретичні аспекти процедури медіації в кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх» складається з двох підрозділів, в яких автор аналізує генезу та законодавчі передумови для здійснення відновного правосуддя щодо неповнолітніх в Україні. Проаналізовано наявні доктринальні підходи до визначення медіації та запропоновано власний підхід до визначення цього поняття (с. 23–64 дисертації).

Слід погодитись з дисертантом у тому, що упровадження положень відновного правосуддя у кримінальне законодавство України має здійснюватися в рамках визначення суті відновного правосуддя та ролі медіаторів у кримінальному судочинстві, необхідності в певних випадках залучати посередників (медіаторів) для згладжування конфліктів, що виникли у сфері кримінальних правовідносин, введення правових норм про заохочення до примирення, законодавчого закріплення юридичного впливу позитивних наслідків медіації на вирішення справ. (с. 62 дисертації).

Дисертантом зроблено висновок, що основними причинами, які

перешкоджають поширенню відновного правосуддя в Україні, є насамперед специфіка національного правосуддя, зорієнтованого в основному на покарання, недостатня регламентація у кримінальному процесуальному законодавстві порядку укладення угод саме з неповнолітнім підозрюваним, обвинуваченим, низька поінформованість громадян про можливість проведення процедур відновного правосуддя у справах неповнолітніх і необізнаність про них серед самих учасників кримінального провадження.

Автором наголошено, що запровадження інститутів відновного правосуддя в Україні – це прогресивна ідея, яка має змінити на краще стан запобігання злочинам неповнолітніх, сприятиме усуненню передумов їх вчинення, що мають економічний, інформаційний, соціальний, моральний, правовий характер. Сутність відновного правосуддя має полягати в реагуванні на злочини неповнолітніх з точки зору усунення завданої потерпілому емоційної, матеріальної та фізичної шкоди та прийнятті правопорушником відповідальності за вчинене.

Водночас дисертант констатує, що основними умовами проведення процедури медіації (примирення) у кримінальному провадженні щодо неповнолітнього є: 1) активна участь сторін у вирішенні правового конфлікту на основі діалогу потерпілого і неповнолітнього у конфлікті з законом; 2) залучення до процедури відновного примирення нейтрального неупередженого посередника (медіатора), який допомагає сторонам досягти порозуміння, налагодити та проводити переговори; 3) добровільна згода потерпілого і неповнолітнього на участь у процедурі, можливість відмовитись від участі у ній на будь-якому етапі; 4) конфіденційність інформації про перебіг процедури; 5) взаємна згода при формуванні остаточного рішення у межах вирішення кримінально-правового конфлікту (с. 54–55 дисертації).

Дослідивши різні підходи до виділення принципів медіації, дисертант справедливо наголошує, що «принципи медіації за своєю сутністю є узагальненим відображенням об'єктивних закономірностей розвитку медіації як соціального та правового явища. Принципи медіації є загальнообов'язковими вихідними нормативно-юридичними положеннями. Вони характеризуються універсальністю, загальною значимістю та імперативністю» (с. 49 дисертації).

Дисертант правильно зазначає про наявність прогалини, яка стосується

неунормованого поняття правового статусу особи, за участю якої відбувається укладення угоди про примирення, та порядку її залучення до кримінального провадження – медіатора – незалежну та нейтральну третю особу, яка не є представником жодної зі сторін та не має особистої зацікавленості у вирішенні кримінально-правового конфлікту (с. 58 дисертації).

У розділі 2 «Особливості укладення угод у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх» автором досліджено процесуальні особливості та процедуру укладання угод про примирення у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх. Розглянуто порядок їх організації та запропоновано зміни до процесуального законодавства, що дозволять підвищити кількість кримінальних проваджень за участю неповнолітніх, у яких ухвалюються вирoki на підставі таких угод (с. 64–103 дисертації).

Теоретичне та практичне значення має сформульоване автором визначення угоди про примирення, де стороною є неповнолітній, – це добровільна, письмова домовленість неповнолітнього потерпілого або підозрюваного чи обвинуваченого щодо вирішення конфліктної ситуації у кримінальному провадженні, укладення якої було ініційовано неповнолітнім потерпілим або підозрюваним чи обвинуваченим, стороною захисту чи представником потерпілого, де визначено узгоджені умови відповідальності підозрюваного (обвинуваченого) та наслідки невиконання такої угоди (с. 81–82 дисертації).

У цій частині роботи дисертантом вказується на те, що примирення є особливим кримінально-процесуальним інститутом, спрямованим на досягнення компромісу між учасниками кримінального процесу шляхом задоволення/відновлення прав потерпілого та заохочення позитивної посткримінальної поведінки підозрюваного (обвинуваченого, засудженого).

Дисертантом акцентовано, що, у випадку, якщо неповнолітній досяг шістнадцятирічного віку, він має право укладати угоду про примирення самотійно, але за наявності згоди його законного представника. Якщо ж неповнолітній не досяг шістнадцяти років, угоду про примирення за його згодою укладає законний представник неповнолітнього. Про надання згоди неповнолітнім, його законним представником у наведених вище випадках обов'язково має бути зазначено в угоді про примирення та засвідчено їх підписом.

Основними умовами укладення угоди про примирення за участю потерпілого – неповнолітнього, дисертант визначив: 1) наявність потерпілої сторони – фізичної особи, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридичної особи, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди; 2) вчинення неповнолітнім вперше кримінального проступку або нетяжкого злочину; 3) визнання неповнолітнім факту вчинення кримінального правопорушення.

Автором висвітлено та проаналізовано етапи укладення угоди про визнання винуватості, де стороною є неповнолітній, а саме: 1) пропозицію одного з учасників конфлікту укласти угоду; 2) обговорення умов угоди та визнання підозрюваним (обвинуваченим) своєї вини у вчиненні злочину; 3) фактичне укладення угоди (визначення її змісту та підписання сторонами); 4) направлення угоди про визнання винуватості до суду для затвердження; 5) судовий розгляд (з'ясування відповідності угоди вимогам законодавства з наступним затвердженням угоди або відмовою в її затвердженні).

Вдалою видається пропозиція дисертанта щодо доцільності розроблення єдиного проекту угоди про примирення в кримінальному провадженні та проекту угоди про визнання винуватості в кримінальному провадженні за участю неповнолітнього, передбачивши конкретний зміст відповідних угод (конкретні формулювання), що сприятиме як захисту прав і законних інтересів потерпілого, так і слугуватиме єдності судової практики загалом (с. 102 дисертації).

У розділі 3 «Медіація в кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх в кримінальних провадженнях зарубіжних країн та перспективи її розвитку в Україні» дисертант аналізує та узагальнює досвід зарубіжних країн, де є окреме законодавство про медіацію, а також країни, у нормативно-правових актах яких наявні норми про медіацію. (с. 102–156 дисертації).

У цій частині роботи висвітлено позитивний досвід окремих пострадянських країн і країн Європи та Сполучених Штатів Америки по запровадженню інституту медіації в кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх. На основі проведених наукових досліджень законодавства зарубіжних країн зроблено висновки та узагальнено положення, які можна імплементувати в чинне законодавство України.

Висвітлено та проаналізовано принципи і моделі медіації у

кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх. Науково обґрунтовано шляхи вдосконалення нормативно-правового регулювання процедури медіації у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх в Україні.

У результаті проведеного дослідження поглиблено теоретико-методичні положення та запропоновано практичні рекомендації щодо удосконалення запровадження медіації в кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх. Зокрема, обґрунтовано пропозиції щодо внесення змін і доповнень до чинного законодавства України та створення нормативно-правової бази проведення медіації в кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх у кримінальному процесі України. Розглянуто особливості діяльності органів досудового розслідування та суду щодо застосування процедури медіації в кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх.

З огляду на різновекторний характер регламентації інституту медіації, особливу увагу зосереджено на аналізі сутності поняття та визначальних ознаках інституту медіації, що закріплені в Рекомендації Ради Європи № R 19 від 15 вересня 1999 р. «Про посередництво в кримінальних справах» та Рамковому рішенні «Про місце жертв злочинів в кримінальному судочинстві» від 15 березня 2001 р. Держава в особі прокурора або судді (суду) має змогу контролювати рефлексію кримінального конфлікту (кримінального правопорушення) та не вживати заходів контролю до певного часу. Потерпілий та правопорушник у цьому випадку наділені можливостями для активізації власних дій та збереження власної автономії в системі кримінального правосуддя. Медіація в кримінальному провадженні щодо неповнолітніх повинна розвантажити суди та правоохоронні органи, а також задовільнити вимоги потерпілих і стати повчальним, виховним, превентивним заходом для неповнолітньої особи, яка скоїла кримінальне правопорушення.

У результаті проведеного дослідження здобувачем запропоновані та сформульовані пропозиції щодо удосконалення чинного КПК України в контексті розглядуваних у роботі питань.

На закінчення кожного розділу і всієї дисертації загалом О.А. Нагорнюк-Данилюк наводяться висновки, в яких конкретно характеризується зміст розглянутих питань (с. 61–63, 98–101, 152–154, 155–159 дисертації).

У публікаціях здобувача достатньо відображені всі розділи

дисертаційного дослідження.

Зроблені О.А. Нагорнюк-Данилюк наукові висновки мають вагому аргументацію, є належним чином обґрунтованими і характеризуються високим рівнем достовірності. Крім розглянутих вище, в роботі містяться й інші положення, висновки, рекомендації, які в сукупності і забезпечують цілісність проведеного дослідження, результати якого апробовані на шести міжнародних науково-практичних конференціях, круглих столах та опубліковано в дванадцяти наукових роботах, з яких 5 статей у наукових фахових виданнях, одна стаття в закордонному періодичному науковому виданні.

Оформлення дисертації відповідає усім вимогам, що пред'являються до цього виду робіт. Структура є цілком логічною, розкриття змісту послідовним.

Матеріал дисертації викладено логічно, послідовно, з необхідним співвіднесенням загальних та конкретних питань, формулюванням необхідних наукових дефініцій відповідно до обраної тематики, грамотно, літературною українською мовою, стиль викладу матеріалу – науковий.

Зміст дисертації свідчить про те, що автор виконав поставлене наукове завдання, показавши при цьому глибокі знання наукової літератури, чинного вітчизняного та зарубіжного законодавства, вміння їх всебічно аналізувати, переконливо обстоювати власну точку зору.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Загалом відзначаючи логічність і послідовність побудови дослідження, його наукову новизну, обґрунтованість та аргументованість отриманих результатів, належний науковий рівень дисертації, слід звернути увагу дисертантки на певні положення, що викликають зауваження або потребують додаткової аргументації під час публічного захисту:

1. Наголошуючи на необхідності вдосконалення кримінального процесуального законодавства, дисертант посиляється на узагальнення анкетування, проведене М.В. Кокошко (сторінка 97). На думку офіційного опонента, дисертанту доцільно було б не лише посилатися на узагальнення, зроблене іншими науковцями, а і розширити його на підставі вивчених матеріалів кримінальних проваджень. Те сам стосується і положень дисертації на сторінці 67. Посилаючись на результати анкетування, проведеного В. Д. Гвоздецьким та А. О. Ляшем, аргументацію наведених в

роботі положень доцільно було б посилити результатами власних досліджень.

2. Висвітлюючи наукову новизну, автор у рубриці «вперше» пропонує авторське визначення медіації та розкриває зміст указанного поняття у підрозділі 1.2 дисертації, розуміючи під даним поняттям «добровільну процедуру вирішення кримінально-правового конфлікту між потерпілим і підозрюваним/обвинуваченим при сприянні професійного посередника (медіатора) з метою примирення сторін і досягнення ними згоди щодо відшкодування шкоди, спричиненої протиправним діянням» (с. 18 дисертації). Враховуючи напрацювання провідних вчених щодо висвітлення сутності цього поняття, хотілося б почути думку здобувача, в чому переваги авторського визначення перед іншими тлумаченнями, сформованими у наукових джерелах (О. В. Аллахвердова, Ю.Д. Притика, Р. Ф. Аракелян).

3. На думку офіційного опонента, робота б тільки виграла, якби здобувач надав у дисертації удосконалений зразок проєкту угоди про примирення чи угоди про визнання винуватості, про доцільність розроблення якої веде мову на с. 100 дисертації.

4. Під час підготовки дисертації, як вбачається зі змісту Додатків В і Г, проводилось анкетування 120 працівників правоохоронних органів та 24 неповнолітніх віком 15–17 років, які були засуджені за кримінальні правопорушення та звільнені з відстрочкою виконання вироку, в результаті чого дисертантом одержано цікаві емпіричні дані з питань предмета дослідження. Водночас, такі результати використані лише епізодично по тексту роботи (с. 144, 147, 150).

5. У висновках (на сторінках 158–159) дисертаційного дослідження автор наголошує на необхідності удосконалення Закону України «Про медіацію», прийнятого 16 листопада 2021 року,». У зв'язку з цим здобувач пропонує доповнити його розділом «Особливості проведення медіації за участю неповнолітніх». Офіційний опонент вважає, що дисертанту, при цьому, слід було б не лише обґрунтувати доцільність його, а й запропонувати авторську редакцію цього розділу.

Перелічені зауваження і побажання, зрозуміло, не вичерпують дискусії й щодо інших положень і висновків дисертації, яка, очевидно, буде продовжена під час її публічного захисту. Висловлені опонентом зауваження

переважно мають дискусійний характер і, в цілому, не впливають на високу позитивну оцінку дисертації.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що тема дисертації надзвичайно актуальна, сформульовані дисертаном висновки й рекомендації є достатньо аргументованими, вирізняються науковою новизною і мають не лише теоретичне, а й практичне значення.

За своєю актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю та практичною значущістю одержаних результатів, а також за авторськими публікаціями ця робота є внеском в розвиток вітчизняної науки в галузі кримінального процесу та криміналістики; судової експертизи; оперативно-розшукової діяльності.

ВИСНОВОК:

Дисертація Нагорнюк-Данилюк Олени Анатоліївни на тему «Медіація в кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх в кримінальному процесі України» є самостійною завершеною науковою працею, містить нові науково обґрунтовані результати проведених досліджень, які розв'язують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для науки кримінального процесу, за своїм змістом відповідає галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), пп. 9–12 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії затвердженого постановою Кабінету міністрів України від 06 березня 2019 року № 167, а її автор – Нагорнюк-Данилюк Олена Анатоліївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

**заступник начальника – начальник
слідчого управління Головного управління
Національної поліції у м. Києві,
доктор юридичних наук, доцент**



Дмитро ШУМЕЙКО